

Sprawozdanie z Seminarium z Metafizyki

Rok akademicki 2001/2002

Być może zamieszczenie sprawozdania z seminarium z metafizyki w piśmie poświęconym „programowo” zagadnieniom filozofii przyrody i filozofii nauki zaskoczyło niektórych Czytelników. Spieszymy więc wyjaśnić, dlaczego wydało nam się to celowe. Oto powody:

- uważamy, że filozofia przyrody, a także filozofia nauki, powinny bazować nie tylko na dobrej znajomości poruszanych zagadnień naukowych, ale dla ich uprawiania nieodzowne jest solidne „zaplecze metafizyczne”;*
- seminaria z filozofii przyrody i z metafizyki zadeklarowały współpracę. O jej przykładach wspomina poniższe sprawozdanie;*
- dobitnym świadectwem tego, że filozoficzne zainteresowania nauką i metafizyką idą ze sobą w parze, jest fakt, że część studentów bierze udział w obydwu seminariach.*

Redakcja

Gdy spojrzymy z boku na całokształt współczesnej filozofii, rzuca się w oczy jej różnorodność. Chodzi tu o wielość nie tylko poszczególnych dyscyplin filozoficznych, ale przede wszystkim stosowanych w jej ramach, często bardzo odmiennych metod. Wystarczy porównać sposób filozofowania w szkołach nawiązujących do myśli klasycznej z metodologią inspirowaną fenomenologią, albo z tym, jak filozofuje się na gruncie filozofii analitycznej. Konsekwencją tej metodologicznej różnorodności jest fakt, że przedsta-

wiciele odrębnych opcji filozoficznych często nie tylko nie podejmują, ale nawet nie chcą podejmować prób dojścia do porozumienia. Seminarium z metafizyki na Wydziale Filozoficznym PAT podjęło taki wysiłek. Jednym z zasadniczych celów cyklu spotkań odbywających się w roku akademickim 2001/2002 była próba zestawiania różnych opcji i metod filozoficznych. Założeniem seminarium było, aby na omawiane zagadnienia spoglądać z wielu stron, zderzać ze sobą rozmaite tradycje, różne języki i znajdować dla nich, o ile to możliwe, płaszczyzny porozumienia.

Za temat przewodni seminarium prowadzonego przez ks. dr. hab. St. Wszółka i dr. A. Workowskiego obrano problem istnienia. Trzeba przyznać, że uczestnicy czwartkowych spotkań postawili przed sobą bardzo wymagające zadanie. Zagadnienie istnienia to przecież jeden z najważniejszych, najtrudniejszych i zarazem najbardziej kontrowersyjnych problemów metafizyki. Postawiony przez presokratyków dwadzieścia pięć wieków temu, pozostaje w centrum zainteresowania filozofów do dziś. Oczywiście jest, że w ciągu kilkunastu tygodni trudno o całościowy (nawet bardzo oględny) przegląd problematyki dotyczącej filozoficznych koncepcji istnienia. Z konieczności wybór szczegółowych zagadnień i omawianych tekstów był ograniczony. Przyjęto zasadę, by sięgać do tekstów współczesnych i z ich perspektywy spoglądać wstecz, w głąb historii filozofii i problematyki istnienia.

Szukając genezy pytań o istnienie, wypada odwołać się do samych źródeł myślenia metafizycznego – to znaczy do myśli greckiej. Dyskusje nad tekstami rozpoczęto wobec tego od analizy fragmentów książki Ch. Kahna *The verb "be" in ancient Greek*¹. Kahn na podstawie gruntownych analiz lingwistycznych wyróżnia trzy znaczenia słowa „być” u starożytnych Greków: znaczenie spójkowe (predykatowe), prawdziwościowe i egzystencjalne. Twierdzi też, że to ostatnie (tak przecież istotne dla filozofii) wydaje się najpóźniejsze i najmniej typowe dla języka greckiego. Nasuwa to ważne

¹Ch. Kahn, *The verb "be" in ancient Greek*, Reidel 1973.

pytanie: w jakim stopniu pytania o istnienie wywodzą się z właściwości języka?

Kontynuując historyczny porządek badań omawiano problem istnienia w ujęciu klasycznej filozofii greckiej. Tu przedmiotem rozważań stała się praca S. Blandziego², w której autor proponuje nową, oryginalną interpretację platońskiej teorii idei. Blandzi dowodzi, że często niedoceniany a nawet brany za żart platoński dialog *Parmenides*, jest podstawowym metafizycznym dziełem filozofa.

Szeroko omawiane na seminarium były problemy stosunku logiki i filozofii języka do kwestii metafizycznych. Sięgano tu do wielu tekstów o różnej tematyce. Na podstawie artykułu T. Czeżowskiego *O indywiduach i istnieniu*³ zapytywano czemu – przedmiotom czy własnościom – przysługuje ontologiczna uprzedniość. Polski filozof dowodzi, że z punktu widzenia logiki uprzedniość przedmiotów lub własności jest tylko kwestią wyboru. Przedmiotem kolejnych dyskusji był *Tractatus logico-philosophicus* L. Wittgensteina⁴, na podstawie którego podjęto próbę zrekonstruowania struktury Wittgensteinowskiego świata faktów. Omawiając problem istnienia w *Traktacie*, próbowano (wbrew ostrzeżeniom autora) mówić o tym, „o czym nie można powiedzieć”. Inne, „oksfordzkie” podejście do relacji język – metafizyka omawiano na podstawie fragmentów książki *Indywidua*⁵ P. F. Strawsona, reprezentanta nurtu metafizyki deskryptywnej. Strawson próbuje ugruntować swoją koncepcję istnienia na podstawowym, uniwersalnym schemacie pojęciowym. Oksfordzcyk wyprowadza ów schemat ze struktury języka potocznego.

Porzucając nurt filozofii analitycznej, rozpoczęto dyskusję nad tekstami przedstawiciela nurtu fenomenologicznego, G. Marcela⁶.

²S. Blandzi, *Henologia, meontologia, dialektyka: platońskie poszukiwanie ontologii idei w Parmenidesie*, Warszawa 1992.

³*O indywiduach i istnieniu* [w:] T. Czeżowski, *Filozofia na rozdrożu*, Warszawa 1978.

⁴L. Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, Warszawa 1997.

⁵P. F. Strawson, *Indywidua*, tł. B. Wolniewicz, Warszawa 1980.

⁶G. Marcel, *Być i mieć*, tł. D. Eska, Warszawa 1998.

Marcel, polemizując z dualistyczną filozofią nowożytną, próbuje swą metafizykę oprzeć o specyficzne doświadczenia siebie jako ciała. Marcelowski podmiot sprzęgnięty (a nawet tożsamy?) ze swoim ciałem, wchodzi w relacje ze światem „Absolutnego Ty” oraz z Transcendencją. Te doświadczenia siebie jako części materialnego świata, stają się dla Marcela podstawą do budowania metafizyki.

Centralnym punktem działalności seminarium było zorganizowanie w ramach Naukowej Rady Wydziału Filozoficznego PAT dyskusji na temat klasycznego już w dwudziestowiecznej literaturze filozoficznej tekstu W. V. O. Quine’a: *O tym, co istnieje*⁷. Quine proponuje tam swoją oryginalną koncepcję badania „zobowiązań ontologicznych” danej teorii (koncepcji filozoficznej). Podczas dyskusji nad tekstem Quine’a doszło do spotkania różnych opcji filozoficznych. Wśród zaproszonych gości znaleźli się: ks. prof. Michał Heller, jako przedstawiciel filozofii przyrody, prof. Adam Grobler, filozof analityczny oraz uprawiający filozofię w duchu klasycznym ks. prof. Stanisław Ziemiański. Referaty wygłoszone podczas dyskusji wkrótce ukażą się drukiem.

Należy wspomnieć o kilku spotkaniach poświęconych prezentacji indywidualnych prac magistrantów uczestniczących w seminariach. Przedmiotem dyskusji stały się: praca Bartosza Brożka *Paradoks kłamcy a logiczne teorie prawdy* oraz Dominiki Słabik *Drogi poszukiwania Boga wylaniające się z epistemologicznej i egzystencjalnej sytuacji człowieka w „Myślach” Pascala*. Na koniec (*last but not least*) zaznaczmy, że seminarium nawiązało współpracę z podopiecznymi ks. prof. Michała Hellera. Na zorganizowanym przez nich w Pasierbcu symposium filozoficznym pt. *Nauka w poszukiwaniu filozofii* studenci seminarium z metafizyki wygłosili kilka referatów.

Podsumowując pierwszy rok działalności seminarium, trzeba przyznać, że był pracowity. Z pewnością pozostał niedosyt z powodu niedokończonych wątków i nierozwiązanych problemów. Ale

⁷W. V. O. Quine, *O tym, co istnieje*, [w:] *Z punktu widzenia logiki*, tł. B. Stanosz, Warszawa 2000.

to oznacza tylko, że nie zabraknie motywacji do pracy i tematów do dyskusji, co dobrze rokuje na przyszłość.

Anna Brożek